

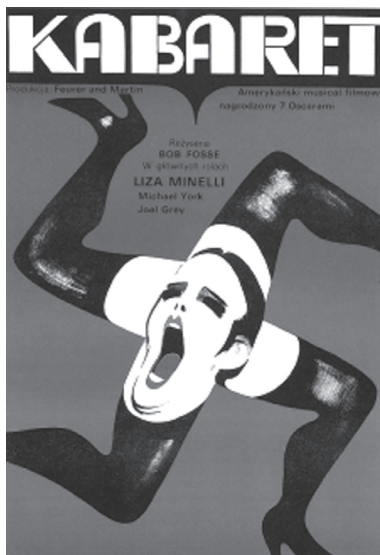
MIRCEA ELIADE

Între admirație și teribilism , juvenil

In primăvară, am început să mă pregătesc pentru examene. Mă hotărâsem să mă prezint la logică, estetică, istoria filozofiei și enciclopedia filozofică. Le-am luat pe toate, dar nu-mi amintesc decât de examenele cu Nae Ionescu și D. Gusti. Tudor Via nu suplinea cursul de estetică, dar examenele le dădeam cu profesorul titular, D. Gusti. Mi-am ales ca subiect pentru lucrarea scrisă *Estetica* lui Croce. D. Gusti m-a felicitat, dar pentru motive care m-au derutat. Îi plăcuse, spunea el, că citisem cartea în original, că dădeam toate indicațiile bibliografice necesare (anul, ediția, numărul de pagini), că scrisesem clar și concis, numai pe o parte a foii, lăsând destul loc pe margini pentru observațiile profesorului. Mi-a dat nota cea mai mare și ne-am despărțit buni prieteni.

La examenul de logică, m-am prezentat cu oarecare emoție. Nae Ionescu nu dădea lucrări scrise, ci se mulțumea cu un examen oral. Mi-era puțin teamă, pentru că nu mai fusesem la cursuri în ultimele luni și nu citisem *Tratatul de logică* al lui Goblott, cu care se luptaseră toți colegii mei. Nae Ionescu avea obiceiul să întrebe la început ce carte ai citit. Când mi-a venit mie rândul, i-am răspuns: „*Logica* lui Croce și *Sistema di logica come teoria del conoscere* a lui Giovanni Gentile”. Profesorul m-a privit cu interes. „Dar nu pot spune că am înțeles tot ce am citit”, am adăugat prudent. „Nici eu nu pot spune asta”, m-a consolat Nae Ionescu. Și după ce

m-a lăsat să spun ce-am înțeles din sistemul de logică al lui Gentile, asigurându-mă că, pentru vârsta mea, „nici nu e așa de rău”, mi-a pus această întrebare: „Dumneata cunoști povestea cu Newton, stând în grădină și descoperind legea gravitației universale, după ce a văzut cum cade un măr? Ce operație logică s-a întâmplat în mintea lui care i-a permis să înțeleagă că mărul acela, adică un obiect particular, ilustrează o lege universală?”

Cabaret, Wiktor Gorka

După câteva secunde, i-am răspuns că nu pot răspunde pe loc, dar, dacă îmi dă răgaz, poate am să mă apropiez de soluție. „Nu e nicio grabă”, m-a încurajat el. „Am citit de curând o carte a lui Lucian Blaga, *Fenomenul originar*”, am început eu. Profesorul a clătinat mulțumit din cap: „Ești pe drumul ăl bun”, mi-a spus. „Mergi înainte.”

I-am spus ce m-a impresionat în faptele citate și interpretate de Blaga. Anumite minți văd elementele de unitate în natură sau în cultură, văd ceea ce e esențial, fundamental, și asta le îngăduie să descopere structurile... „Asta e răspunsul, m-a întrerupt Nae Ionescu. E vorba de o structură. Operația logică efectuată în mintea lui Newton asta a făcut: a surprins structura fenomenului gravitației universale.”

S-a uitat apoi lung la mine. Nedormit, cu ochii împăienjeniți sub lentilele groase ale ochelarilor, netuns, neglijent îmbrăcat, nu arătam prea atrăgător. „Acum vine vacanța, a adăugat el, mai uită-te și la cer. Ce-ai de gând să faci vara asta?” „Urc pe Bucegi, și de acolo pe Piatra Craiului.”

Nae Ionescu păru oarecum surprins de răspunsul meu. Probabil că îi era greu să mă vadă cățărându-mă pe Piatra Craiului.

„Bună idee, vorbi în cele din urmă. Dar urcă-te fără cărți.”

Dar mai mult decât până toate mă urmărea proiectul unei noi reviste. Convinsesem pe dr. Zissu și Comitetul Centrului Studențesc Ilfovean să publicăm „Revista universitară”. Primul număr a apărut odată cu deschiderea cursurilor. Ca și la „Vlăstarul”, adunasem singur materialul și mă îngrijeam de corecturi. Dar de data aceasta era vorba de o revistă care trebuia distribuită pe la chioșcuri și librării. Am fost ajutat în această corvoadă de Pârvolescu, șeful corului, care devenise acum și administratorul revistei.

Prin cenușa imperiului,
Romuald Socha

Am izbutit să tipărim trei numere sub direcția unui comitet din care făceam și eu parte, și al patrulea – și ultim – număr, după ce am fost nevoit să mă retrag. Dintre profesori, colaborau Rădulescu-Motru și D. Gusti. Îmi amintesc de un text scurt, concis, ironic al lui Stelian Mateescu, de un articol juridic al lui Petru Viforeanu. Eu am publicat, printre altele, un articol despre Ionel Teodoreanu și o critică a primului volum din *Essai de synthèse de l'Histoire universelle* al lui N. Iorga.

Paginile acestea au jucat un rol hotărâtor în tinerețea mea. Critica volumului lui Iorga era exagerată și plină de teribilisme juvenile. În admirația mea fără margini față de genialul polihistor, fusesem profund dezamăgit de acest prim volum al *Sintezei*. E drept că Iorga nu era un specialist în istoria vechiului Orient, nici în Antichitatea greco-romană. Dar, pentru că *Essai de synthèse* trebuia să devină capodopera marului nostru istoric, mă așteptam să fie pregătit și redactat cu mai multă grijă decât sutele de volume care îl precedaseră. Îmi închipuiam că N. Iorga se va sili să dea în aceste patru volume de sinteză esența gândirii lui istorice. Visasem ani de zile această carte; mi-o

închipesem limpede, concentrată, lapidară, adevărat monument ridicat ca să înfrunte secolele.

Evident, fusesem amar dezamăgit regăsind aceeași proză repezită și discutată pe care o cunoșteam din celelalte scrieri ale lui N. Iorga; dezamăgit, de asemenea, de notița publicată pe versoul paginii de gardă, în care ni se spunea că autorul n-a avut întotdeauna posibilitatea să consulte cărțile pe care le citează; descurajat, mai ales, descoperind că cel mai învățat istoric pe care îl dăduse neamul românesc ignora bibliografia recentă, că folosea monografiile la modă pe vremea tinereții lui, că – ceea ce mi se părea mai grav – nu se ținuse la curent cu modificările care avuseseră loc în problematica istoriografiei orientale și antice.

Critica era cu atât mai cruntă cu cât eram de mulți ani un admirator frenetic al lui Iorga. Printre rânduri se ghicea, în articolul meu, furia iconoclastă a celui care se trezește deodată înșelat, care descoperă că zeul adolescenței lui se face vinovat de lipsuri și slăbiciuni omenești. Eșecul *Sintezei* lui Iorga mă lovea de altfel personal. Crezusem în știința lui istorică enciclopedică și *Essai de synthèse* trebuia să-mi confirme strălucitor credința mea în posibilitatea unui nou tip de Pico della Mirandola. Celor care ar fi criticat diversitatea preocupărilor mele le-aș fi putut răspunde: Dar iată rezultatul unei asemenea diversități, iată *sinteza* la care a ajuns Iorga!

Ziua de naștere a Infantei, Wiktor Sadowski

Cum era de așteptat, articolul meu a provocat un mic scandal. Profesorul Iorga i-a telefonat lui Gusti, spunându-i: „Îți mulțumesc, dragă colega, că ai colaborat la această revistă unde sunt înjurat birjărește!” În „Neamul românesc” a publicat un articol, *Mai multă omenie!*, unde, printre altele, făcea aluzii la „fițiuci în care studenții împrăscă cu noroi pe propriii lor profesori”. Șase-șapte luni mai târziu apărea în „Cele trei Crișuri” ultimul articol al lui V. Bogrea: *Ce n-a citit N. Iorga și a citit dl. Mircea Eliade, student la Filozofie*. Era o lecție usturătoare dată de un formidabil erudit unui tinerel înflăcărat. În ceea ce-l privește pe N. Iorga, nu m-a iertat niciodată, deși, cum o amintește în *Viața de om*, în anul 1930, când era ministrul instrucției, mi-a prelungit bursa de 180 de lire sterline pe an pe care o dobândisem cu un an mai înainte, pentru studii la Universitatea din Calcutta. Mai scria în *O viață de om* că articolul meu a fost singura recenzie apărută asupra primului volum din *Essai de synthèse*, ceea ce mi se pare o nedreptate strigătoare la cer. M-aș fi așteptat ca toți istoricii români să discute *Sinteza* celui care fusese profesorul tuturor.

Paradoxal și tragic a fost faptul că, abia intrat în Universitate, criticasem violent și mă rupsesem definitiv de profesorul pe care îl admiram mai mult, de omul pe care mi-l alesesem de model și a cărui viață și operă jucaseră un rol aproape „magic”. Într-adevăr, de câte ori mă simțeam obosit sau deprimat, îmi era destul să privesc cele câteva zeci de volume de Iorga, pe care le adunasem în rafturile bibliotecii mele, ca să-mi regăsesc forțele intacte. Și tocmai pe acest uriaș, în umbra căruia jinduisem să cresc, îl jignisem adânc.

Memorii. 1907-1960,
Editura Humanitas,
București, 1997